

آزادی ارتباطات مأموریت‌های دیپلماتیک در حقوق بین‌الملل و جایگاه حقوقی پیک و کیسه دیپلماتیک در آن

منوچهر توسلی نایینی *

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۰۸/۱۵ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۱۲/۱۸

چکیده

یکی از مهم‌ترین آزادی‌ها برای یک مأموریت سیاسی و کنسولی، آزادی ارتباطات رسمی آن مأموریت با دولت فرستنده یا دیگر نمایندگی‌های آن دولت است. یکی از ارکان این آزادی استفاده از پیک برای فرستادن مکاتبات و اسناد دارای ماهیت دیپلماتیک و کیسه دیپلماتیک بوده است. از سال ۱۹۶۱ آزادی ارتباطات مأموریت‌های دیپلماتیک در کنوانسیون‌های چهارگانه حقوق دیپلماتیک به صورت مدون درآمدند و مصونیت ارتباطات دیپلماتیک مورد تأکید قرار گرفت. لیکن در این کنوانسیون‌ها حمایت کافی از پیک و کیسه دیپلماتیک پیش‌بینی نشده است. برای رفع این نقیصه، کمیته حقوقی مجمع عمومی سازمان ملل و کمیسیون حقوق بین‌الملل کار خود برای حمایت حقوقی از پیک و کیسه‌های دیپلماتیک و به عبارت دقیق‌تر به حمایت حقوقی از کیسه‌های دیپلماتیک که همراه پیک نیستند را از سال ۱۹۸۰ آغاز و در سال ۱۹۸۹ پیش‌نویس طرحی را با عنوان "طرح کنوانسیون راجع به وضعیت پیک دیپلماتیک و کیسه دیپلماتیک که همراه پیک دیپلماتیک نباشد" توسط کمیسیون حقوق بین‌الملل تدوین گردید. هدف از تدوین این طرح ایجاد انسجام و تدوین قواعد یکنواخت و قابل انطباق با انواع پیک و کیسه بود. این طرح بسیاری از نقائص حقوق موجود در زمینه حمایت قانونی از پیک و

* استادیار گروه حقوق، دانشگاه اصفهان

tavassoli2000@hotmail.com

1. Status of the Diplomatic Courier and the Diplomatic Bag not Accompanied by Diplomatic Courier.

کیسه دیپلماتیک، سوء استفاده از این وسایل ارتباطی و مشکلات دیگر را برطرف نمود. لیکن به دلیل تعارض منافع کشورها، علی‌رغم سال‌ها تلاش کمیسیون حقوق بین‌الملل و مجمع عمومی سازمان ملل، تصویب این طرح و اتخاذ روش واحد در خصوص کیسه‌های دیپلماتیک و کنسولی تا کنون، امکان پذیر نشده است

کلید واژگان

ارتباطات دیپلماتیک، حقوق دیپلماتیک، کشور فرستنده، کشور پذیرنده، پیک و کیسه دیپلماتیک.

مقدمه

بر اساس قواعد حقوق دیپلماتیک نمایندگان دیپلماتیک و مأموریت‌های دیپلماتیک دولت‌های خارجی از موقعیت ویژه‌ای برخوردار بوده و بسیاری از امتیازات و مصونیت‌ها برای آنها در نظر گرفته شده که با هدف توسعه روابط دوستانه بین دولت‌ها طراحی شده‌اند.^۱ این مأموریت‌ها اگر از امکان ارتباط خاص و مستقل با دولت‌های خود و یا مأموریت‌های دیگر و سازمان‌های بین‌المللی برخوردار نباشند کارایی نخواهند داشت. آنها ممکن است از شیوه‌های مختلف ارتباطی، مانند کدهای محرمانه^۲، ارتباطات و مخابرات و به‌ویژه پیک و کیسه^۳ که اجازه مبادله اطلاعات محرمانه را به آنها می‌دهد استفاده کنند. یکی از مهم‌ترین آزادی‌ها برای یک مأموریت دیپلماتیک و کنسولی، آزادی ارتباط آن مأموریت با دولت فرستنده یا دیگر نمایندگی‌های آن دولت است. در حقوق دیپلماتیک دولت اعزام کننده نمایندگان را "دولت فرستنده" یا "فرستنده" و دولت پذیرنده نمایندگان خارجی را "دولت پذیرنده" و یا "دولت پذیرش کننده" و یا "دولت محل اقامت" می‌نامند. آزادی ارتباطات رسمی میان دولت‌ها و مأموریت‌هایشان در خارج از کشور یک اصل اساسی حقوق بین‌الملل است که بدون آن مأموریت‌های دیپلماتیک قادر به فعالیت عادی خود نخواهند بود.

این اصل از دوران باستان مورد قبول بوده و استفاده از سفراء و فرستادگان برای فرستادن پیام‌ها، مکاتبات و اسناد دارای ماهیت دیپلماتیک و همچنین کیسه دیپلماتیک مرسوم بوده است. در ابتدا سفیر نقش فرستاده را ایفاء می‌کرد، لیکن به تدریج وظیفه ارسال اسناد و مکاتبات رسمی به پیک

۱. توسلی نایینی، منوچهر؛ **مصونیت‌های شغلی در حقوق ایران**، حقوق اساسی، زمستان ۱۳۸۵، ش ۶ و ۷، ص ۹۱-۱۰۸

۲. علامت‌های قراردادی که برای مکاتبات محرمانه استفاده می‌شود.

۳. پیک نماینده دولت فرستنده است که وظیفه ترانزیت کیسه دیپلماتیک و تحویل آن به گیرنده در شرایط رضایت بخش را بر عهده دارد. کیسه ابزار ارتباطی مهم استفاده شده توسط کشورها برای حفظ ارتباط با مأموریت‌های دیپلماتیک و کنسولی‌شان در خارج از کشور است. کیسه حاوی بسته‌هایی است که در آن اسناد و یا موضوعات در نظر گرفته شده برای استفاده رسمی مأموریت قرار دارد.

واگذار شد. در نهایت، با توسعه روابط بین کشورها، کارکردهای پیک دیپلماتیک به امور موقت، مانند ترانزیت اسناد و یا کدهای مورد استفاده مأموریت‌ها محدود شد. در تمامی این دوران، پیک‌ها به‌عنوان نمایندگان کشورهای خارجی مصون از تعرض بوده و از برخی از امتیازات و مصونیت‌ها و حق مسافرت آزاد و بدون مانع برخوردار بوده‌اند. به نظر بعضی نویسندگان مصونیت از تعرض پیک دیپلماتیک از قرن شانزدهم پذیرفته شد و سپس به سایر پیک‌ها تسری پیدا کرد.^۱ نکته مهم در مورد قواعد مربوط به حقوق دیپلماتیک این است که این قواعد بدعت یک ملت و یا گروهی از ملل و یا مردم یک قاره و یا یک فرهنگ مشخص نیست. در طول قرن‌ها، این قواعد دارای منشاء عرفی که توسط همه فرهنگ‌ها و تمدن‌ها، تمام نژادها و تمام ایدئولوژی‌های سیاسی، به رسمیت شناخته شده بود به تدریج به صورت مدون درآمد. مرحله اول تهیه و تدوین این مقررات، رگلمان ۱۳ مارس ۱۸۱۵ وین و رگلمان ۱۸۱۸ نوامبر ۲۱ اگس - لا شاپل بود. سپس کنوانسیون هاوانا ۲۰ فوریه ۱۹۲۸ تصویب شد. مرحله بعدی تصویب کنوانسیون "مزایا و مصونیت‌های سازمان ملل متحد"^۲ و "کنوانسیون "مزایا و مصونیت‌های آژانس‌های تخصصی"^۳، به ترتیب توسط مجمع عمومی سازمان ملل متحد در سال ۱۹۴۶ و ۱۹۴۷ بود. در نهایت، این مقررات در معاهدات منعقد شده تحت نظر سازمان ملل متحد یعنی کنوانسیون وین ۱۹۶۱ راجع به روابط دیپلماتیک مصوب ۱۳۴۳/۷/۲۱، کنوانسیون وین ۱۹۶۳ راجع به روابط کنسولی مصوب ۱۳۵۳/۱۲/۴، کنوانسیون ۱۹۶۹ مزایا و مصونیت‌های مأموریت‌های مخصوص مصوب ۱۳۵۳/۱۲/۴، کنوانسیون وین ۱۹۷۵ راجع به نمایندگی دول در روابط خود با سازمان‌های بین‌المللی مصوب ۱۳۶۷/۴/۲۸، تدوین و به تصویب رسید که در سطور بعدی باعنوان "کنوانسیون‌های حقوق دیپلماتیک" به آنها استناد می‌کنیم. در این کنوانسیون‌ها، اصل آزادی ارتباطات دیپلماتیک پیش‌بینی شده است. با این حال، در مورد وضعیت حقوقی پیک و کیسه

1. D'Aspremont Jean, Diplomatic Courier and Bag (unedited version) Published in R. Wolfrum (ed.) Max Planck Encyclopedia of International Law, OUP, 2009, (p 1)

۲. مصوب ۱۳۵۲/۱۲/۱۳.

۳. مصوب ۱۳۵۲/۱۲/۲۰.

دیپلماتیک، حمایت کافی از این وسایل ارتباطی در این کنوانسیون‌ها پیش‌بینی نشده است.^۱ برای مثال امتیازات و مصونیت‌های پیک مشخص نشده و در هیچ کجا مصونیت قضایی او در دادگاه‌ها، مصونیت محل اقامت موقت وی و همچنین معافیت او از تفتیش و بازرسی‌های شخصی و مقررات ویزا، و همچنین امکانات و تجهیزات مربوط به او و طول مدت مصونیت‌هایش و غیره پیش‌بینی نشده است. در مورد کیسه دیپلماتیک نیز، این وسیله ارتباطی مأموریت در مسکن موقت پیک و در زمان ارسال به‌خصوص زمانی که همراه پیک نباشد به خوبی مورد حمایت واقع نشده است. همچنین، هنگامی که کیسه دیپلماتیک به پست تحویل می‌شد از بقیه مرسولات متمایز نمی‌شد و حمایت کافی از آن به عمل نمی‌آمد. بنا به این دلایل بود که کمیسیون حقوق بین‌الملل سازمان ملل^۲، کار خود برای حمایت حقوقی از پیک و کیسه‌های دیپلماتیک را از سال ۱۹۸۰ آغاز کرد. کمیسیون حقوق بین‌الملل در سال ۱۹۸۹ پس از ۱۸ سال پیش‌نویس طرح مربوط به پیک و کیسه دیپلماتیک را با عنوان "طرح کنوانسیون راجع به وضعیت پیک دیپلماتیک و کیسه دیپلماتیک که همراه پیک دیپلماتیک نباشد" آماده کرد. هدف اصلی از این طرح ایجاد انسجام و تدوین قواعد یکنواخت و قابل انطباق با انواع پیک و کیسه بود. از آنجایی که کنوانسیون کمیسیون حقوق بین‌الملل ۱۹۸۹ در مورد پیک و کیسه در مرحله طرح است، لذا در حال حاضر قواعد عملی مربوط به پیک و کیسه را باید در سایر کنوانسیون‌ها جستجو کرد. لذا محور اصلی کار ما تجزیه و تحلیل کنوانسیون‌های موجود و سپس طرح پیش‌نویس کمیسیون حقوق بین‌الملل خواهد بود.

الف) حقوق موضوعه موجود در زمینه آزادی ارتباطات رسمی مأموریت‌های دیپلماتیک

حقوق موضوعه در زمینه حقوق دیپلماتیک و کنسولی در چهار کنوانسیون و دیگر اسناد بین‌المللی مرتبط مشخص شده‌اند.

۱. توسلی نایینی، منوچهر و قریشی، امیر همایون؛ "وضعیت حقوقی پیک و کیسه دیپلماتیک در حقوق بین‌الملل"، *مجله سیاست خارجی*، دوره ۲۴، ش ۳، پاییز ۱۳۸۹، صص ۷۷۷-۷۹۸.

2. International Law Commission.

۱. کنوانسیون‌های حقوق دیپلماتیک

تدوین چهار کنوانسیون چند جانبه دیپلماتیک معروف به کنوانسیون وین ۱۹۶۱ در روابط دیپلماتیک، کنوانسیون وین ۱۹۶۳ روابط کنسولی، کنوانسیون ۱۹۶۹ در مورد مأموریت‌های مخصوص، کنوانسیون وین ۱۹۷۵ راجع به نمایندگی دول در روابط خود با سازمان‌های بین‌المللی^۱، این کنوانسیون‌ها را به حقوق موضوعه در زمینه حقوق دیپلماتیک تبدیل کرده است. در این کنوانسیون‌ها بر آزادی ارتباطات رسمی مأموریت‌های دیپلماتیک تأکید شده است. یکی از مهم‌ترین آزادی‌ها برای یک مأموریت سیاسی و کنسولی، آزادی ارتباط آن مأموریت با کشور فرستنده یا دیگر نمایندگی‌های آن است. آزادی ارتباطات رسمی میان کشورها و مأموریت‌های خود را در خارج از کشور یک اصل اساسی حقوق بین‌المللی است که بدون آن مأموریت‌های دیپلماتیک قادر به فعالیت عادی خود نخواهند بود. مک کلاناهان^۲ معتقد است که آزادی ارتباطات یکی از مهم‌ترین امتیازات مأموریت‌های دیپلماتیک بر اساس قوانین بین‌المللی است. آزادی ارتباطات از ضروریات برقراری وظایف یک مأموریت است و یک سفارتخانه یا نمایندگی زمانی قادر به برقراری وظایف خود می‌باشد که از آزادی ارتباط و ارتباطات امن با دولت متبوع خود برخوردار باشد. لذا این آزادی باید توسط دولت پذیرنده تضمین شود. پس این آزادی به صورت جهانی به رسمیت شناخته شده و یکی از مبانی حقوقی حقوق نوین دیپلماتیک شناخته می‌شود که رویه دولت‌ها و دکترین به تبلور آن کمک کرده است. مأموریت‌های دیپلماتیک می‌توانند در مورد اهداف رسمی خود برای تماس با حکومت دولت فرستنده و نمایندگی‌های سیاسی دائم و یا نمایندگی‌های کنسولی و مأموریت‌های دائم و مأموریت‌های دائم ناظر و مأموریت‌های ویژه و هیئت‌های نمایندگی و هیئت‌های نمایندگی ناظر آن در هر جا که واقع باشند، از کلیه وسایل ارتباطی مناسب من جمله پیک و پیام‌های "کد" و رمز استفاده نماید. مع‌هذا مأموریت نمی‌تواند جزء با رضایت دولت پذیرنده، دستگاه فرستنده رادیویی نصب نموده و مورد

۱. کنوانسیون ۱۹۶۱ ماده ۲۷ پاراگراف ۱ - کنوانسیون ۱۹۶۳ ماده ۳۵ پاراگراف ۱ - کنوانسیون ۱۹۶۹ ماده ۲۸ پاراگراف ۱ - کنوانسیون ۱۹۷۵ ماده ۵۷ پاراگراف ۱.

2. McClanahan, V, Grant "Diplomatic immunity" New York, St Martin's press, 1989, p 64

استفاده قرار دهد. از مهم‌ترین راه‌های ارتباطات نمایندگی‌ها، ارسال کیسه‌های دیپلماتیک یا کنسولی است که این ارسال به دو شکل صورت می‌گیرد. یکی ارسال کیسه‌های مذکور همراه فردی از اتباع دولت فرستنده که به او پیک می‌گویند و دیگری ارسال به صورت کیسه‌های پستی به صورت غیرهمراه که عمدتاً توسط شرکت‌های هواپیمایی انجام می‌شود. طبق ماده بیست و هفتم کنوانسیون ۱۹۶۱ روابط دیپلماتیک: بند ۷- کیسه سیاسی را می‌توان به فرمانده یک هواپیمای بازرگانی که باید در یک محل ورودی مجاز فرود آید سپرد. فرمانده مزبور که پیک سیاسی تلقی نخواهد شد باید دارای مدرک رسمی حاکی از تعداد بسته‌های جزء کیسه سیاسی باشد. مأموریت می‌تواند یکی از اعضای خود را برای دریافت مستقیم و آزادانه کیسه سیاسی از فرمانده هواپیما اعزام دارد.

در کنوانسیون‌های چهارگانه، تمام کشورها باید سه اصل را در نظر داشته باشند. اول: آزادی ارتباطات توسط پیک و کیسه‌های دیپلماتیک، دوم: احترام به حقوق بین‌المللی و قوانین و مقررات داخلی دولت پذیرنده و دولت‌های ترانزیت و سوم: عدم تبعیض و روابط متقابل در مورد پیک‌ها و کیسه‌های دیپلماتیک.^۱ تحویل آزادانه پیام‌های دیپلماتیک با امنیت، سرعت و به صورت محرمانه از مهم‌ترین جنبه‌های این اصول است. این مبنای حقوقی برای حمایت از پیک و کیسه‌های دیپلماتیک باعث می‌شود، به محض ورود پیک یا کیسه به دولت پذیرنده یا دولت ترانزیت از تسهیلات، مزایا و مصونیت‌های لازم برای حفاظت از آن برخوردار می‌شوند. در واقع، در برخی از موارد تحویل کیسه به مقصد نهایی خود را در شرایط ذکر شده در بالا، نیاز به عبور از سرزمین‌های متعلق به دیگر کشورها را دارد. این امر مستلزم همکاری دولت‌های ترانزیت است که نیاز به تصریح و تدوین قواعد بیشتر و اضافی دارد. به همین منظور برای حمایت از کیسه‌ها باید آنها را در بسته‌های دارای نشانه خارجی قرار داده و تنها اسناد دیپلماتیک و یا موارد مورد نیاز برای استفاده رسمی در آنها قرار داده شود.

در زمان کنفرانس ۱۹۶۱ کنوانسیون وین در مورد روابط دیپلماتیک در مورد ارتباط با وسایل جدیدتر، وجود روش‌های جدید انتقال پیام از قبیل استفاده از فرستنده‌های بی‌سیم و یا دیگر

1. Yearbook of the ILC, 1982, p 126.

وسایل ارتباط از راه دور و همچنین در مورد نصب و استفاده از این وسایل مشکلاتی مطرح شد. در این کنفرانس مقرر گردید که همه دولت‌ها باید از این وسایل استفاده کنند لیکن کشورهای کوچک از برابری در این مورد نگران بودند؛ زیرا، تنها قدرت‌های بزرگ قادر به استفاده از چنین امکاناتی بودند. بنابراین کشورهای کوچک تصور می‌کردند که در صورت سوء استفاده از این وسایل، امکان تلافی دشوار خواهد شد. در نهایت، کمیسیون حقوق بین‌الملل مصالحه‌ای را مطرح و پیشنهاد نمود که استفاده از این وسایل نیاز به موافقت دولت مربوطه دارد. به نظر کشورهای توسعه‌یافته رضایت ضمنی کافی بود. لیکن کشورهای توسعه نیافته تأکید بر ابراز رضایت صریح می‌نمودند. امروز حتی در کشورهای گروه اول نیز در این مورد با احتیاط عمل می‌کنند. به‌عنوان مثال ایالات متحده آمریکا در سال ۱۹۸۵ از صدور مجوز برای نصب فرستنده‌های بی سیم مدرن مأموریت‌های دیپلماتیک اتحاد جماهیر شوروی سابق خودداری کرد.^۱ لازم به ذکر است که استفاده از ارتباطات راه دور از طریق کدهای رمز در حال حاضر اهمیت فراوانی برای حفاظت ارتباطات دیپلماتیک پیدا کرده است.

در نهایت، کنوانسیون‌های چهارگانه برای جلوگیری از مشکلات حاصل برای دولت پذیرنده، اعلام نمودند که مأموریت‌های دیپلماتیک و کنسولی وظیفه دارند که از اصل آزادی ارتباطات بر خلاف منافع ملی دولت پذیرنده و قوانین و مقررات داخلی آن استفاده نکنند. با این وجود، تعهدات دولت‌ها در این کنوانسیون‌ها تمام جنبه‌ها را پوشش نمی‌دهد. برای مثال، وظیفه دولت پذیرنده و یا ترانزیت برای محافظت از پیک‌های دیپلماتیک و کیسه‌های دیپلماتیک که همراه پیک نیست و همچنین اعمال مجازات‌ها علیه دولت فرستنده در موارد سوء استفاده از پیک و کیسه‌های دیپلماتیک مشخص نشده است. در عمل در این کنوانسیون‌ها با نقائصی در مورد حمایت از پیک دیپلماتیک روبه‌رو می‌باشیم. برای مثال، وظیفه دولت ترانزیت در اعطای رواید به پیک برای رفتن به مقصد مشخص نیست.^۲ با توجه به نقائص کنوانسیون‌های وین در مورد

1. McClanahan, op-cit, p 67 .

2. Yearbook of the ILC, 1983, 130, and ibid 1988, p 161 .

وظیفه کشورها در حمایت از نماینده دیپلماتیک و جلوگیری از آسیب به شخص، آزادی و کرامت او، جامعه بین‌المللی برخی از اسناد مکمل را پیش‌بینی کرده است.

ب) اقدامات کمیته حقوقی مجمع عمومی سازمان ملل و کمیسیون حقوق بین‌الملل

برای رفع برخی نقائص

کمیسیون حقوق بین‌الملل پس از ۱۴ سال فعالیت پس از قطعنامه ۷۶/۳۱ مجمع عمومی سازمان ملل در ۱۳ دسامبر ۱۹۷۶ متن نهایی طرح که شامل ۳۲ ماده در مورد "پیک‌های دیپلماتیک و کیسه‌های دیپلماتیک که همراه پیک دیپلماتیک نیست" را به تصویب رساند. کمیسیون همچنین دو پیش‌نویس پروتکل اختیاری (هر یک شامل سه ماده) را به تصویب رسانید. یکی در مورد کیسه‌های مأموریت‌های ویژه (همان‌طور که در کنوانسیون ۱۹۶۹ تعریف شده) و دوم در مورد وضعیت پیک و کیسه سازمان‌های بین‌المللی با ویژگی جهانی است. کمیسیون حقوق بین‌الملل پس از اتمام کار خود را در مورد این موضوع در سال ۱۹۸۹ این اسناد را به مجمع عمومی سازمان ملل فرستاد و توصیه نمود یک کنفرانس دیپلماتیک برای تصویب سه طرح پیش‌نویس به صورت یک کنوانسیون برقرار شود.^۱ مجمع عمومی نیز تصمیم گرفت که طرح‌ها در سال بعد (۱۹۹۰) در کمیته ششم بررسی شود.^۲ در سال ۱۹۹۰، بررسی توسط این کمیته انجام شد و مقرر گردید که برای رسیدن به فرمول مصالحه در جنبه‌های بحث برانگیز طرح مشورت‌هایی انجام شود.^۳ در حال حاضر، علی‌رغم سال‌ها تلاش کمیسیون حقوق بین‌الملل، تصویب طرح پیش‌نویس و اتخاذ رویه‌ای واحد و یکسان در خصوص کیسه‌های پستی مأموریت‌های دیپلماتیک و کنسولی تا کنون، امکان‌پذیر نگردیده است.

1. AJIL, 1986, Vol. 80 n°1 and Yearbook of the ILC, 1989, p10.

2. Dauchy. J " Travaux de la commission juridique de l'Assemblée générale " 45ème session, AFDI, 1990., p 583.

3. Yearbook of the United Nations Legal questions, 1992, p 994.

مواضع کشورها در مورد طرح کمیسیون حقوق بین‌الملل

هنگامی که کشورها در مورد طرح پیش‌نویس مورد مشورت قرار گرفتند ۲۹ دولت اعلام نمودند که مقررات موجود ناکافی می‌باشند و باید به نفع مقررات دقیق در مورد کیسه‌های همراه و غیرهمراه پیک اصلاح شوند^۱. سیزده دولت اعلام نمودند که هیچ ضرورتی برای تدوین این موضوع وجود ندارد^۲. این دولت‌ها در مورد توسعه مصونیت نسبت به پیک نگران بودند. با این وجود، اکثر کشورها می‌خواستند مسئله پیک و کیسه دیپلماتیک، موضوع تدوین مقررات قرار گیرد. بنابراین به نظر می‌رسد که نظرات دولت‌ها در دو گروه موافق و مخالف تقسیم شده‌اند.

۱.۱. کشورهای موافق

بسیاری از کشورها در جریان کار کمیسیون حقوق بین‌الملل موافقت خود را با تدوین مقررات جدید اعلام نمودند. به نظر این کشورها که اکثریت آنها را کشورهای سوسیالیستی و جهان سوم تشکیل می‌دهند شباهت بسیاری بین وضعیت پیک با مأموران دیپلماتیک، وجود دارد. لذا پیش‌نویس کنوانسیون در مورد پیک می‌تواند مبنای قابل قبولی برای تصویب یک سند حقوقی بین‌المللی باشد. به نظر این کشورها، کنوانسیون ۱۹۶۱ روابط دیپلماتیک نقائص بسیاری در زمینه وضعیت پیک و کیسه‌های دیپلماتیک دارد و باید به کاربرد و توسعه مقررات در این مورد توجه شود. همچنین برای کمک به توسعه حقوق بین‌الملل، توجه به بعضی معافیت‌ها و امتیازات ویژه که قبلاً فقط بر اساس نزاکت بین‌المللی و روابط متقابل^۳ تنظیم می‌شدند، الزامی است. در نهایت، استفاده از شیوه‌های جدید ارتباطات و نیازهای جدید مأموریت‌های سیاسی و کنسولی نشان می‌دهد، علی‌رغم وجود کنوانسیون‌های متعدد بین‌المللی در این مورد، در حال حاضر با توجه به توسعه ارتباطات بین‌المللی و امکان کنترل کیسه دیپلماتیک با روش‌های مدرن و پیشرفته که

۱. برای مثال: اتحاد جماهیر شوروی سابق، شیلی، بلغارستان، برزیل، یوگسلاوی.

Yearbook of the ILC, 1989, vol 2, section 2 (pp193-194), Yearbook of the ILC 1988, (p161) and Yearbook of the ILC 1983, vol 2 , pp 1-64 .

۲. برای مثال: ایالات متحده آمریکا، کانادا، انگلستان، استرالیا.

۳. ذوالعین، پرویز؛ حقوق دیپلماتیک، تهران، وزارت امور خارجه، مرکز چاپ و انتشارات، ۱۳۷۹، ص ۲۴۲.

می‌تواند اسرار دیپلماتیک را برملا سازد، تدوین مقررات جدیدی در این زمینه مورد نیاز است. این کشورها با توجه به سوء استفاده‌های انجام شده از کیسه دیپلماتیک از اقدامات معقول برای تأمین امنیت دولت پذیرنده یا ترانزیت برای جلوگیری از قاچاق، حمل و نقل مواد مخدر و تروریسم حمایت کرده لیکن تأکید می‌کنند که این امر نباید بر اصل آزادی ارتباطات بین دولت‌ها و نمایندگان سیاسی آنها در خارج لطمه‌ای وارد سازد.^۱

۲.۱. کشورهای مخالف

در نظرات بعضی کشورهای دیگر، به‌ویژه برخی کشورهای پیشرفته غربی، مخالفت با طرح پیش‌نویس کمیسیون حقوق بین‌الملل به چشم می‌خورد، در نظرات و تفاسیر این کشورها به نظر می‌رسد برخی نگرانی‌ها و پیش‌شرط‌ها در مورد ضرورت طرح پیش‌نویس در رابطه با موضوع پیک و کیسه دیپلماتیک وجود دارد. آنها می‌گویند که مقررات فعلی منطقی است و فقط موضوع ضمانت اجرا و اجرای مقررات قبلی باید مورد بحث قرار گیرد. لذا توسعه مقررات ضروری نیست.^۲ بنابر این تشبیه پیک که اقامتش در دولت‌های پذیرنده و ترانزیت موقتی است با پرسنل دیپلماتیک که اقامت آنها در دولت پذیرنده طولانی مدت است امر صحیحی نیست. لذا این کشورها نسبت به طرح پیش‌نویس کمیسیون حقوق بین‌الملل خوش‌بین نیستند. آنها اعتقاد دارند که هدف از این طرح پیش‌نویس باید شامل مقررات محدودی شود که قبلاً در کنوانسیون‌های چهارگانه وجود دارد و از سوء استفاده برخی از دولت‌ها از کیسه و پیک دیپلماتیک جلوگیری کند. بنابراین آنها بر این باورند که طرح پیش‌نویس، بیش از حد جزئی است.^۳

برخی از دولت‌ها فراتر رفته و اعلام می‌دارند که این طرح پیش‌نویس ممکن است قواعد قابل اعمال در این زمینه را تضعیف کند.^۴ در این گروه، به نظر ایالات متحده آمریکا، سیستم ایجاد

۱. بختیاری اصل، فریبرز؛ "پیک و بسته سیاسی در حقوق دیپلماتیک و کنسولی"، فصلنامه سیاست خارجی، سال ششم، بهار ۱۳۷۱، ش ۱، ص ۱۴۳.

2. Yearbook of the ILC, 1983, Vol. II, part 1, p 71.

۳. کانادا، استرالیا؛ همان، ۱۹۸۸، ج دوم، بخش ۲، ص ۹-۱۴.

4. Ibid, (pp 147 et 165). Greece- Netherlands.

شده بر اساس ماده ۲۷ کنوانسیون وین ۱۹۶۱^۱ که به صورت قواعد عرفی بین‌المللی شکل گرفته و در عمل تکمیل شده، رژیم حقوقی مناسبی ایجاد نموده که اجازه می‌دهد روابط دیپلماتیک با حفظ تعادل لازم بین حقوق و وظایف دولت‌های فرستنده و پذیرنده برقرار شود. بنابراین ایالات متحده آمریکا اعلام نمود با هرگونه تغییر رژیم قبلی در مورد پیک و کیسه مخالف است و ضرورتی برای تهیه طرح پیش‌نویس نمی‌بیند، زیرا، رویه جاری کشورها با این طرح متفاوت است و تصویب آن با هدف نهایی توسعه حقوق دیپلماتیک هماهنگی ندارد^۲. به‌طور خلاصه به نظر آخرین گروه، نمی‌توان از عدم کفایت مقررات در این زمینه صحبت کرد، بلکه باید گفت که از مقررات موجود سوء استفاده شده است. اگر ما به مقایسه نظرات ذکر شده بپردازیم، به نظر می‌رسد که نظر گروه اول منطقی‌تر است که در بخش‌های بعدی به آن اشاره خواهیم کرد. درست است که تلاش برای یکسان شناختن وضعیت کیسه دیپلماتیک با کیسه‌های کنسولی با اتفاق نظر روبه‌رو نیست^۳ و طرح پیش‌نویس هنوز برخی از کاستی‌ها را دارا می‌باشد، اما تهیه و تدوین مقررات جدید می‌تواند مبنای قابل قبولی برای تکمیل حقوق دیپلماتیک در این زمینه و نشان دهنده واقعیت قابل قبولی از مقررات جاری و کنوانسیون‌های چهارگانه و رویه عملی کشورها باشد. تصویب طرح پیش‌نویس همچنین می‌تواند باعث حل بسیاری از مشکلاتی شود که بین دولت‌ها در استفاده از این نوع وسیله ارتباطی مأموریت‌های دیپلماتیک وجود دارد.

۱. ماده بیست و هفتم - ۱ - دولت پذیرنده آزادی ارتباطات مأموریت را به منظورهای رسمی اجازه داده و حمایت خواهد نمود. مأموریت می‌تواند برای تماس با حکومت و سایر مأموریت‌ها و کنسولگری‌های دولت فرستنده در هر جا از تمام وسایل ارتباطی لازم از جمله پیک سیاسی و پیام‌های (کد) رمز استفاده نماید.

2. Yearbook of the ILC 1989, Vol. II, part 1, p 83 - Ibid, 1983, vol II, part 1, p 8, AJIL - Octobre 1990, Vol. 84, n°4, p 6. Statement by the representative of the United States of America (Official Records of the General Assembly, Thirty-seventh Session, Sixth Committee, 52nd meeting, para 37).

3. Nahlik S.E. "Development of Diplomatic Law" Accadémie de Droit International (ADI) Recueil des cours - 1990, Tome III, p 291.

ج) وضعیت پیک و کیسه دیپلماتیک در مقررات جدید

بر اساس ماده ۱۰ طرح پیش‌نویس کمیسیون حقوق بین‌الملل: "وظیفه پیک دیپلماتیک شامل گرفتن کیسه دیپلماتیک، حمل و تسلیم آن به گیرنده است." در این تعریف، وظیفه اصلی پیک تحویل امن کیسه‌های دیپلماتیک به مقصد است. بنابراین، پس از دریافت کیسه توسط پیک از دولت فرستنده یا مأموریت‌های آن دولت تا زمان ترانزیت آن در دولت پذیرنده یا ترانزیت و تا زمانی که آن را تحویل می‌دهد جزء وظایف رسمی او تلقی می‌شود. در عمل کشورها، به پیک در حال مأموریت، مراقبت و نگهداری انواع کیسه‌های رسمی اعم از مأموریت‌های دیپلماتیک و کنسولی دولت فرستنده را واگذار می‌کنند.^۱

با توجه به اعمال وظایف پیک، ما درمی‌یابیم که تسهیلات، مزایا و مصونیت‌های دیپلماتیک اعطاء شده به پیک الزاماً با انجام وظایف او ارتباط دارد. زیرا، کیسه واگذار شده به او یکی از لوازم اصل آزادی ارتباطات مأموریت‌های دیپلماتیک است که مستقیماً مورد حمایت حقوقی واقع شده است. اگر پیک در حال انجام وظایف خود باشد، عمل پیک به‌عنوان عمل دولت فرستنده تلقی و به همین دلیل از مصونیت برخوردار می‌شود. بنابراین، مبنای مصونیت وی "نظریه اقتضای شغلی"^۲ است.^۳ کنوانسیون‌های چهارگانه حاوی مقرراتی در رابطه با مدت تصدی و طول مدت مصونیت پیک نیست. به همین دلیل در ماده ۲۱ طرح پیش‌نویس کمیسیون حقوق بین‌الملل مشخص نموده است که "پیک از لحظه ورود به قلمرو دولت پذیرنده و ترانزیت در انجام وظایف خود باید از امتیازات و مصونیت‌ها برخوردار باشد و اگر او قبلاً در قلمرو دولت پذیرنده حضور داشته باشد از زمان انجام وظایف خود از مصونیت و امتیازات برخوردار خواهد شد".

با توجه به پاراگراف ۲ ماده ۲۱ امتیازات و مصونیت‌های دیپلماتیک هنگام خروج از قلمرو دولت پذیرنده و دولت ترانزیت و یا انقضای مدت زمان معقول اختصاص یافته برای این منظور پایان

1. Yearbook of the ILC, op.cit, 1989, p 25.

2. Functional theory.

۳. بختیاری اصل، فریبرز؛ پیک و بسته سیاسی در حقوق دیپلماتیک و کنسولی "فصلنامه سیاست خارجی"، سال ششم، بهار ۱۳۷۱، ش ۱، ص ۱۲۳.

می‌یابد. با این حال، امتیازات و مصونیت‌های دیپلماتیک پیک موقت مقیم دولت پذیرنده از زمان تحویل کیسه به مقصد پایان می‌یابد. کمیسیون حقوق بین‌الملل در پاراگراف ۳ این ماده اشاره کرد که، صرف نظر از مفاد پاراگراف ۲، مصونیت باید در خصوص اعمال انجام شده توسط پیک در اعمال وظایف او کماکان ادامه خواهد یافت. لازم است اشاره نماییم که کمیسیون حقوق بین‌الملل در ماده ۱۱ طرح پیش‌نویس، دلایل پایان وظایف پیک دیپلماتیک را ذکر نموده است. این موارد عبارتند از: تکمیل مأموریت پیک و یا بازگشت وی به کشور اصلی، اطلاع دولت فرستنده به دولت پذیرنده و در صورت لزوم دولت ترانزیت در مورد پایان وظایف پیک، به عبارت ساده‌تر، فراخوان و احضار پیک. با این حال، پایان وظایف و پایان مصونیت پیک ممکن است ناشی از عمل دولت پذیرنده باشد، یعنی صدور اعلامیه‌ای مبنی بر "عنصر نامطلوب" یا "غیر قابل قبول" بودن شخص پیک. بنابر این اعلام فرد به‌عنوان عنصر نامطلوب یا غیرقابل قبول از موارد پایان برخورداری از مزایا و مصونیت‌ها است که معمولاً از دولت فرستنده خواسته می‌شود ظرف یک مدت زمان مشخص مأمور خود را فرا خواند و در صورت عدم خروج فرد مورد بحث از خاک کشور پذیرنده، دولت پذیرنده می‌تواند از شناختن وی به سمت عضو مأموریت که همانا عدم برخورداری از مزایا و مصونیت‌ها است، خودداری نماید.^۱

در مورد کیسه دیپلماتیک، کنوانسیون‌های حقوق دیپلماتیک تعریف صریح و روشن از کیسه ارائه نکرده‌اند. پس، کمیسیون حقوق بین‌الملل در ماده ۳ طرح پیش‌نویس، سعی در تعریف واژه "کیسه" نموده است. کمیسیون حقوق بین‌الملل می‌دانست که در ارتباطات دیپلماتیک مدرن، کیسه دیپلماتیک که همراه پیک دیپلماتیک نیست، نقش مهمی ایفا می‌کند. به همین دلیل، به امکان استفاده از کیسه بدون همراه اشاره کرده است. بر اساس این ماده، اصطلاح "کیسه

۱. معصومی، محمد علی؛ تشریفات دیپلماتیک، وب سایت اداره کل آموزش و توسعه نیروی انسانی وزارت امور خارجه جمهوری اسلامی ایران، مندرج در سایت:

<http://www.tashrifatdiplomatic.blogfa.com/post-52.aspx> (بهمین ۱۳۹۳)

بختیاری اصل، فریبرز؛ پیک و بسته سیاسی در حقوق دیپلماتیک و کنسولی، فصلنامه سیاست خارجی، سال ششم، بهار ۱۳۷۱، ش ۱، ص ۱۱۶.

دیپلماتیک" به معنی بسته‌های حاوی مکاتبات رسمی و اسناد و یا موضوعاتی است که تنها استفاده رسمی دارند اعم از اینکه توسط پیک دیپلماتیک، یا بدون همراهی پیک برای ارتباطات رسمی مورد استفاده قرار گیرد و بر روی آن علائم قابل رؤیت خارجی کیسه دیپلماتیک در مفهوم کنوانسیون ۱۹۶۱، کیسه کنسولی به مفهوم کنوانسیون ۱۹۶۳، کیسه مأموریت دائمی، یا مأموریت ناظر دائمی به مفهوم کنوانسیون ۱۹۷۵ درج شده باشد. کیسه دیپلماتیک و یا پست سفارت باید از حیث ظاهر مشخصات متحد الشکل داشته و روی آن عبارت "پست دیپلماتیک" به‌طور واضح نوشته شده و وزارت امور خارجه دولت فرستنده یا نمایندگی فرستنده آن را لاک و مهر کرده باشد. در این تعریف از کیسه، دو مشخصه اساسی وجود دارد. اول، وظیفه انتقال مکاتبات رسمی، اسناد و یا موضوعات مورد استفاده صرفاً برای مقاصد رسمی برای برقراری ارتباط بین دولت و فرستنده و مأموریت‌هایش در خارج از کشور. دوم، نشان‌های خارجی قابل رؤیت که وضعیت رسمی آن را تأیید می‌کند. این ویژگی اخیر کیسه مهم‌تر است زیرا، نشان می‌دهد که در آن به غیر از بسته‌های حاوی مکاتبات و یا اسناد و مدارک رسمی یا اسناد و یا موضوعات مورد استفاده صرفاً برای مقاصد رسمی چیز دیگری وجود ندارد. و به همین دلیل مورد حفاظت و حمایت قرار می‌گیرد.

در مورد اندازه و یا حداکثر وزن مجاز کیسه دیپلماتیک، کنوانسیون‌های حقوق دیپلماتیک توجهی به این موضوع نداشته‌اند و ساکت می‌باشند. در این مورد هیچ رویه مشخصی نیز وجود ندارد به طوری که در مواردی حتی کانتینرهای حمل و نقل دارای علامت خارجی مشهود به‌عنوان کیسه دیپلماتیک پذیرفته می‌شود. در مقابل برخی کشورها محدودیت‌هایی را از نظر وزن، حجم و تعداد بسته‌های جزء کیسه دیپلماتیک به مورد اجرا می‌گذارند. اما اکثر موافقتنامه‌های خاص مربوط به تحویل کیسه‌های دیپلماتیک از طریق پست مقررات صریحی در این مورد دارند که ابعاد و اوزان محموله را حداکثر بین ۲ تا ۳۰ کیلو و یا بیشتر و ۳۰ سانتی متر و ۴۰ و یا ۶۶ تا ۱۲۵ تعیین کرده‌اند (نگاه کنید به توافق بین برزیل و آرژانتین که وزن را ۵۰ کیلو و اندازه ۵۰ در ۵۰ تعیین نموده است)^۱ به‌طور کلی روش واحدی در خصوص وزن، ابعاد و حجم کیسه‌های

1. Ibid, 1983, Vol. II, p 1260.

دیپلماتیک و کنسولی وجود ندارد لیکن به‌طور معمول بیشتر در کشورها از پذیرش محموله‌های بسیار بزرگ مانند کامیون یا محموله یک هواپیما به‌عنوان کیسه خودداری می‌شود.^۱ ماده ۲۵ طرح اشاره دارد که "کیسه‌های دیپلماتیک باید محتوی مکاتبات رسمی و اسناد و یا موضوعات مورد استفاده برای مقاصد رسمی باشد". در این مورد طرح پیش‌نویس و کنوانسیون‌های حقوق دیپلماتیک اتفاق نظر دارند. با این حال، هیچ‌یک از کنوانسیون‌های حقوق دیپلماتیک راه حل‌های عملی برای مشکل تأیید محتوای حقوقی مجاز کیسه ارائه ننموده‌اند.

د) جایگاه حقوقی پیک و کیسه دیپلماتیک در اصل آزادی ارتباطات مأموریت‌های دیپلماتیک

کمیسیون حقوق بین‌الملل می‌دانست همه وسایل ارتباطی مأموریت‌های دیپلماتیک و کنسولی از سوی کشورها مورد حمایت قرار دارند. این حمایت شامل همه قواعدی است که این وسایل را تضمین می‌کنند. اما در مورد پیک و کیسه دیپلماتیک، قواعد موجود ناکافی می‌باشند. به نظر کمیسیون، خدمات پیک یکی از قدیمی‌ترین و ضروری‌ترین تأسیسات در روابط بین کشورها است و علی‌رغم تکامل ارتباطات دیپلماتیک، استفاده از کیسه‌های دیپلماتیک هنوز اهمیت خود را در روابط بین‌المللی حفظ نموده است، بنابراین انجام وظیفه طبیعی و بدون مانع وی پیش‌نیاز مناسب برای انجام وظایف مأموریت‌های دیپلماتیک است. لذا در طرح پیش‌نویس خود در صدد برآمد تا این مشکل را حل کند. کمیسیون حمایت حقوقی قوی‌تری را برای پیک و کیسه دیپلماتیک پیش‌بینی کرده است. از نظر کمیسیون، پیک‌ها از مصونیت از تعرض شخصی و مصونیت قضایی برخوردارند. کیسه نیز مصون از تعرض است و در هر مکان خواه همراه پیک باشد یا همراه او نباشد، در زمان فورس ماژور و شرایط دیگر نیز مصون از تعرض است. از یک سو، کمیسیون مشخص نموده که تا چه حد مصونیت‌های پیک و کیسه با ضرورت‌های وظایف رسمی آنها ارتباط دارد. از طرف دیگر به دنبال پاسخ به این سؤال است که آیا شرایط این حمایت

1. D'Aspremont Jean, op,cit, p 4.

حقوقی، می‌تواند توازن عادلانه بین حقوق و تعهدات کشورها به‌وجود آورد؟ امری که اجازه مقابله با سوء استفاده از این وسیله‌های ارتباطی فراهم می‌کند.

حمایت حقوقی از پیک دو جنبه دارد: اول، مصونیت از تعرض شخص او، که شامل معافیت از تفتیش بدنی، و رفت و آمد آزادانه در داخل قلمرو دولت پذیرنده و ترانزیت و همچنین تضمین مصونیت محل اقامت موقت وی می‌باشد. دوم، مصونیت قضایی او در دولت پذیرنده و دولت ترانزیت است که اعمال وظایف او را تضمین می‌کند با این حال، اگر پیک از مصونیت‌های خود سوء استفاده کند، طرح پیش‌نویس روش‌هایی را برای مبارزه با این سوء استفاده پیش‌بینی نموده است.

با بررسی کنوانسیون‌های موجود و طرح پیش‌نویس درمی‌یابیم که مصونیت از تعرض پیک دارای دو جنبه است. از یک طرف، تعهد منفی دولت‌های پذیرنده و ترانزیت در عدم دستگیری، بازداشت و یا محدودیت‌های دیگر و همچنین عدم اجبار مستقیم پیک. و از سوی دیگر، تعهد مثبت، این دولت‌ها در پیگیری همه اقدامات مناسب برای جلوگیری از آسیب به شخص، آزادی و شرافت و عزت پیک^۱.

لازم است که اشاره کنیم که مصونیت از تعرض پیک‌ها، همانند مأمور دیپلماتیک آنها را از اقدامات دفاع مشروع و یا شرایط استثنایی، یا اقدامات دیگر برای جلوگیری از ارتکاب جرم و یا تخطی از حقوق توسط این افراد مستثنا نمی‌کند^۲.

زمانی که پیک وارد قلمرو دولت پذیرنده یا ترانزیت می‌شود مصونیت از تعرض وی چند نتیجه به‌دنبال دارد از جمله معافیت از تفتیش و بازرسی، آزادی رفت و آمد، و مصونیت از تعرض محل

۱. در تاریخ می‌توان نمونه‌هایی از نقض مصونیت از تعرض پیک، به‌خصوص در زمان جنگ پیدا کرد. به‌عنوان مثال نقض مصونیت از تعرض پیک دیپلماتیک سوئیس توسط مقامات فرانسوی در لیون در سال ۱۹۱۵، مشابه همین واقعه با بریتانیا نیز شده است، نگاه کنید به:

Rousseau (C) "droit international public" SIREY 1980, Tome IV, p 185
Oppenheim, C "International law" Edited by Louterphact, London, 1963, 8 ed, p92.
Yearbook of the ILC, 1989, p 37.

برای مثال: در سال ۱۹۸۵ نماینده دیپلماتیک بلژیک در شهر دهلی نو در نیویورک در حال ترانزیت ۱۰ کیلوگرم هروئین برای ورود به ایالات متحده دستگیر شده بود، نگاه کنید به:

Dreyfus (s) "droit des relations internationales" cujas, 1987, 3 ed, p175.
2. Oppenheim, C "International law" Edited by Louterphact, London, 1963, 8 ed, p92.

اقامت موقت وی. در همین راستا، کمیسیون حقوق بین‌الملل در پاراگراف ۱ ماده ۲۰ طرح پیش‌نویس خود مقرر نمود که "پیک دیپلماتیک از تفتیش بدنی معاف است. این کمیسیون در تفسیر خود بر این ماده اشاره نموده که ممنوعیت تفتیش بدنی به مفهوم عدم استفاده از دستگاه فلزیاب یا وسایل دیگر در فرودگاه‌ها یا سایر نقاط خروج و یا ورود برای مقاصد امنیتی نیست.^۱ این تفسیر مورد انتقاد قرار گرفته و به همین دلیل در مورد کیسه دیپلماتیک در ماده ۲۸ طرح صراحتاً، این کیسه از هرگونه بازرسی مستقیم و یا با وسایل الکترونیکی منع شده است. پیک همچنین از بازرسی توشه‌های شخصی معاف است، مگر اینکه دلایل موجهی در مورد وجود اشیاء غیر شخصی یا غیرمجاز یا اشیائی که واردات و یا صادرات آنها ممنوع یا مشمول مقررات قرنطینه دولت پذیرنده یا ترانزیت باشد، در توشه وجود داشته باشد. در چنین مواردی، بازرسی باید در حضور پیک‌های دیپلماتیک انجام شود. (پاراگراف ۲ ماده ۲۰)^۲

بر اساس ماده ۱۵ طرح "صرف‌نظر از قوانین و مقررات مربوط به مناطقی که ورود به آن ممنوع است یا مشمول مقررات امنیت ملی است، دولت پذیرنده یا ترانزیت باید آزادی رفت و آمد پیک دیپلماتیک در قلمرو خود را تا سر حد لازم برای اعمال وظایف وی تضمین کنند".

مصونیت محل اقامت موقت پیک نه در کنوانسیون‌های موجود و نه در مفاد موافقتنامه‌های بین‌المللی مربوط به حقوق دیپلماتیک و کنسولی مطرح نشده است. بنابراین، پیش‌بینی این مصونیت یکی از ابتکارات کمیسیون حقوق بین‌الملل در طرح پیش‌نویس است. در مورد پیک دیپلماتیک، هیچ‌یک از کنوانسیون‌های موجود مصونیت قضایی پیک را مشخص نکرده است. این کنوانسیون‌ها صرفاً تأکید کرده‌اند که پیک به هر شکل از دستگیری و بازداشت مصون است. کمیسیون حقوق بین‌الملل معتقد بود که ممکن است پیک وضعیت‌های متفاوتی داشته باشد، برای مثال، وی یک نماینده دیپلماتیک و یا عناوین دیپلماتیک دیگری داشته باشد. لذا تصریح مصونیت

1. Yearbook of the ILC, 1989, p 37.

۲. برای مثال: در سال ۱۹۸۵ نماینده دیپلماتیک بلژیک در شهر دهلی نو در نیویورک در حال ترانزیت ۱۰ کیلوگرم هروئین برای ورود به ایالات متحده دستگیر شده بود، نگاه کنید به:

Dreyfus (s) "droit des relations internationales" cujas, 1987, 3 ed, p175.

قضایی او برای حمایت از او ضروری می‌باشد. با استفاده از مفاد کنوانسیون‌های حقوق دیپلماتیک، کمیسیون در ماده ۱۸ پیش‌نویس خود مصونیت قضایی پیک دیپلماتیک را تدوین نمود.^۱ با توجه به پاراگراف ۱ این ماده به‌عنوان "پیک دیپلماتیک از مصونیت از تعقیب جزایی در دولت پذیرنده و دولت ترانزیت برای اعمال انجام شده در چارچوب وظایف خود برخوردار است".^۲ این پاراگراف بیانگر یک مصالحه بین دو دیدگاه در مورد مصونیت از تعقیب جزایی بود، دیدگاه اول، این مصونیت را غیر ضروری و غیر قابل استفاده می‌داند، و دیدگاه دیگر مصونیت از تعقیب جزایی مطلق را در رابطه با وضعیت پیک و طبیعت محرمانه وظایف او ضروری می‌داند. زیرا، این مصونیت نقش تعیین‌کننده‌ای برای دولت فرستنده در استفاده از حق آزادی ارتباطات ایفاء می‌کند. در پایان، کمیسیون حقوق بین‌الملل وضعیت موجود در این پاراگراف را تأیید نمود. بنابراین، این مصونیت در مورد اعمالی که به‌طور مستقیم مربوط به وظایف پیک‌های نمی‌شود صدق نمی‌کند، بنابراین بر خلاف مصونیت از تعقیب جزایی مأمور دیپلماتیک که مصونیتی مطلق است، مصونیت اعطاء شده به پیک یک مصونیت شغلی است، لذا ما باید این پاراگراف را در پرتو وظایف پیک و وظیفه وی در احترام به قوانین و مقررات دولت پذیرنده و ترانزیت تفسیر کنیم. در این مورد ممکن است یک سری از اعمال مانند جنایت، قتل، سرقت یا جاسوسی یا سوء استفاده‌های جدی از کیسه مانند قاچاق سلاح یا مواد مخدر و یا غیره مطرح شوند که مشمول مصونیت نمی‌شوند.

در پاراگراف دوم ماده ۱۸، بحث مصونیت از دعاوی مدنی و اداری مطرح می‌شود که بر اساس آن "پیک همچنین از مصونیت از دعاوی مدنی و اداری در دولت پذیرنده یا دولت ترانزیت برای اعمال انجام شده در چارچوب وظایف خود برخوردار است".^۳ بنابراین، مصونیت در مورد خسارات ناشی از حادثه رانندگی در مورد وسیله نقلیه‌ای که در اختیار پیک برای امور شخصی و خصوصی وی بوده اعمال نمی‌شود. بر طبق قوانین و مقررات دولت پذیرنده و یا ترانزیت، پیک زمانی که رانندگی یک وسیله نقلیه موتوری برعهده دارد باید الزاماً تحت پوشش بیمه اشخاص ثالث درآید.

۱. کنوانسیون ۱۹۶۱ ماده ۳۱ و ۳۷، بند ۲ - کنوانسیون ۱۹۶۹ ماده ۳۱ و ۳۶ - کنوانسیون ۱۹۷۵ ماده ۳۰، ۳۰ و ۳۶ پاراگراف ۲.

کنوانسیون‌های حقوق دیپلماتیک قبلاً در مورد مصونیت از تعرض پیک مقرراتی را پیش‌بینی کرده بودند لیکن در مورد مصونیت وی از اقدامات اجرایی ساکت می‌باشند. بر اساس پاراگراف ۳ ماده ۱۸ "هیچ‌گونه اقدامات اجرایی علیه پیک دیپلماتیک اعمال نمی‌شود به‌جزء در مواردی که به موجب پاراگراف ۲ از مصونیت برخوردار نیستند و به شرطی که" اقدامات اجرایی به مصونیت از تعرض شخصی او، مصونیت محل اقامت موقت یا مصونیت کیسه‌های دیپلماتیک سپرده شده به او خللی وارد نیاورد." پیک دارای مصونیت شغلی است. در مورد وی اقدامات اجرایی انجام نمی‌شود مگر در مواردی که مربوط به انجام وظایف وی نباشد. بنابراین او برخوردار از مصونیت از تعرض شخصی و مصونیت قضایی و مصونیت در دعاوی مدنی و اداری محلی همانند کارکنان بخش اداری و فنی مأموریت دیپلماتیک است. او از مصونیت از اقدامات اجرایی برای انجام وظایف رسمی خود برخوردار خواهد بود.

در مورد مصونیت از ادای شهادت پیک دیپلماتیک کنوانسیون‌های حقوق دیپلماتیک ساکت هستند. بنابراین کمیسیون حقوق بین‌الملل در پاراگراف ۴ ماده ۱۲ طرح پیش‌نویس تأکید نموده است که "پیک دیپلماتیک در مورد مسائل مربوط به اعمال وظایف خود موظف به ادای شهادت نیست. با این وجود، در مورد سایر موضوعات نیز ادای شهادت بدون جهت نباید تأخیر یا مانع در تحویل کیسه ایجاد کند. این پاراگراف به مفاد کنوانسیون‌های ۱۹۶۱ و ۱۹۶۹ نزدیک‌تر است، اما با محدودیت‌ها یا شرایط مندرج در کنوانسیون ۱۹۶۳ روابط کنسولی در این مورد مغایر است. پاراگراف ۴ ماده ۱۸، دارای دو جنبه اساسی است. اول، عبارت "در مورد مسائل مربوط به انجام وظایف"، به رویکرد وظیفه‌ای یا شغلی مصونیت پیک می‌پردازد.^۱ سپس، نشان می‌دهد که موضوع شهادت رفتار یک نفر دیگر است که پیک شاهد آن بوده است. این ادای شهادت مواردی را که خود پیک به‌عنوان متهم و مظنون درگیر است را شامل نمی‌شود لذا نمی‌توان پیک را به

۱. در سال ۱۹۵۲، دادگاه هنگ‌کنگ درخواست شهادت پیک دیپلماتیک دولت اندونزی را نمود زیرا، به نظر دادگاه موضوع شهادت خارج از وظایف پیک تصور می‌شد نگاه کنید به: دعوی ژان Ysmadet. سالنامه ILC، ۱۹۸۳، ج دوم، بخش ۱، ص ۹۳-۹۴.

ادای شهادت در مورد یک حادثه ناشی از وسیله نقلیه که مسئولیت خود پیک را به‌دنبال دارد، مجبور کرد.

در این کنوانسیون‌ها سوء استفاده از مصونیت توسط پیک پیش‌بینی نشده است. پس کمیسیون حقوق بین‌الملل به منظور حل این مسئله در ماده ۱۲ طرح پیش‌نویس مقرر نمود که "دولت پذیرنده ممکن است در هر زمان و بدون نیاز به توضیح تصمیم خود به اطلاع دولت فرستنده برساند که پیک دیپلماتیک عنصر نامطلوب یا غیر قابل قبول است." این تصمیم ممکن است قبل از ورود پیک به قلمرو دولت پذیرنده اعلام شود. در مورد مخالف، دولت فرستنده پیک خود را احضار و به وظایف وی در دولت پذیرنده خاتمه خواهد داد. در مورد پیک دیپلماتیک، کمیسیون حقوق بین‌الملل تصریح نمود چنانچه دولت فرستنده از زمان اعلام تصمیم دولت پذیرنده تعهد احضار پیک را اجرا نکرده و به وظایف وی در یک مدت زمان معقول خاتمه ندهد، دولت پذیرنده می‌تواند آن شخص را به‌عنوان پیک به رسمیت نشناسد. در نتیجه پیک به‌عنوان یک توریست خارجی و یا یک شهروند مقیم موقت عادی در دولت پذیرنده باقی می‌ماند. در نهایت، به نظر می‌رسد که کمیسیون حقوق بین‌الملل به خوبی مشکل سوء استفاده از وظایف توسط پیک را پیش‌بینی و وضعیتی مشابه مأموران دیپلماتیک و کنسولی برای وی در نظر گرفته است.

حمایت حقوقی از کیسه دیپلماتیک به‌عنوان ابزار مهم دولت‌ها در اعمال اصل آزادی ارتباطات برای اهداف رسمی و عنصر اساسی در طرح پیش‌نویس کمیسیون حقوق بین‌الملل است. این حمایت، بر مصونیت‌ها و امتیازات اعطا شده به پیک‌های دیپلماتیک در انجام وظایف آنها تأثیر می‌گذارد. مصونیت از تعرض کیسه همواره یک عنصر اساسی وضعیت این وسیله مهم ارتباطی بوده است. کیسه باید مورد حمایت باشد خواه توسط یک پیک و یا سایر اشخاص مجاز و یا بدون همراه یا با وسایل دیگر، از زمین، هوا یا دریا ارسال شده باشد. حمایت از کیسه باید در شرایطی که مانع از تحویل کیسه می‌شود مانند فورس ماژور یا شرایط استثنایی دیگر در نظر گرفته شود. همچنین لازم است برای حمایت از منافع مشروع دولت پذیرنده و دولت ترانزیت قوانینی اتخاذ

شود که مانع از هرگونه سوء استفاده از این وسیله ارتباطی شود.^۱ به این منظور باید روشی اتخاذ شود که در کنار رعایت اصل مصونیت از تعرض کیسه، مقررات پیشگیرانه‌ای برای پاسخ به نگرانی‌های مشروع دولت پذیرنده در مورد سوء استفاده از این وسیله پیش‌بینی شود.

بر اساس ماده ۲۸ طرح پیش‌نویس "۱. کیسه دیپلماتیک در هر مکان که باشد مصون از تعرض است." این ماده از نظر کمیسیون حقوق بین‌الملل به‌عنوان مهم‌ترین ماده طرح پیش‌نویس و ماده کلیدی این طرح پیش‌نویس است، زیرا، بسیاری از مقررات حول محور مصونیت از تعرض کیسه دیپلماتیک تنظیم شده‌اند. به‌طور کلی، می‌توان دو مؤلفه در مورد مصونیت از تعرض کیسه‌ها را شناسایی نمود:

- اول آنکه، کیسه نمی‌تواند بدون موافقت دولت فرستنده باز شود. این وظیفه دولت پذیرنده و ترانزیت جنبه بنیادی حمایت از کیسه و حفظ ماهیت محرمانه آن، که ناشی از اصل محرمانه بودن مکاتبات دیپلماتیک است را به دنبال دارد.

- دوم، تعهد کشورهای فوق، در عدم جلوگیری از ورود کیسه دیپلماتیک در قلمرو خود است، که این اقدام به منزله نقض آزادی ارتباطی از این طریق تلقی می‌شود. واضح است که پیشرفت تکنولوژی وسایل کنترل پیشرفته‌ای را ایجاد نموده که می‌تواند بر محرمانه بودن محتوی کیسه دیپلماتیک تأثیر گذارد. به نظر کمیسیون در این مورد، کشورهای توسعه‌یافته بیشتر می‌توانند از این وسایل استفاده کنند در حالی که کشورهای در حال توسعه از این امتیاز محروم می‌باشند.^۲ ماده ۲۸ طرح پیش‌نویس، مانع بررسی قسمت بیرونی کیسه و علائم قابل رؤیت آن و یا دیگر موارد برای شناسایی به‌عنوان یک کیسه دیپلماتیک نمی‌شود. از سوی دیگر، باید اشاره کنیم که ماده ۲۸ مانع بررسی کیسه بدون نفوذ به داخل آن نیز نمی‌شود. برای مثال استفاده از سگ‌های ردیاب در مواردی که شک در مورد استفاده برای ترانزیت مواد مخدر وجود دارد. نکته قابل توجه

۱. میر محمدی، سید مصطفی؛ سوء استفاده از مصونیت‌های دیپلماتیک و ضمانت اجرای آن در حقوق بین‌الملل، **نامه مفید**، بهمن ۱۳۸۱، ش ۳۳، ص ص ۱۳۳ تا ۱۶۵.

2. Ibid, 1986, p 43.

اینکه در مورد کیسه‌های دیپلماتیک همراه پیک نیست، بسیاری از خطوط هوایی پر رفت و آمد بدون بررسی کیسه توسط دستگاه‌های بررسی رایج در فرودگاه‌ها حمل آن را قبول نمی‌کنند. با توجه به نقض کنوانسیون‌های موجود در زمینه حمایت از کیسه در شرایط غیرعادی، کمیسیون حقوق بین‌الملل در صدد برآمد تا این مقررات را در ماده ۳۰ پیش‌نویس خود تکمیل کند به این صورت که "۱. اگر به دلایل فورس ماژور و یا سایر شرایط استثنایی، پیک دیپلماتیک یا کاپیتان کشتی یا هواپیما که کیسه به او واگذار شده یا هر عضو دیگری از خدمه که نمی‌توانند دیگر کیسه را حفظ کنند، دولت پذیرنده و یا ترانزیت باید دولت فرستنده را از این وضعیت با خبر و تا زمان تملک دولت فرستنده اقدامات مناسب برای اطمینان از تمامیت و امنیت کیسه اتخاذ کنند. به‌طور معمول، کیسه دیپلماتیک باید صرفاً حاوی اسناد و مدارک رسمی باشد، و مصونیت آن نباید به جزء برای اشیاء، مکاتبات و اسناد رسمی و تحت کنترل مقامات ذی‌نفع استفاده شود. در نتیجه در همه موارد، محتویات کیسه باید قابل پذیرش باشد. با این حال در این خصوص موارد نقض متعدد و قابل توجهی مشاهده می‌شود. مطالعه رویه معاصر بین‌الملل مواردی را نشان می‌دهد که در آن از کیسه‌های دیپلماتیک برای واردات و صادرات غیر مجاز ارز، اسلحه^۱، کالا، مواد مخدر و یا سایر موارد غیر قانونی استفاده و یا تلاش برای استفاده از این وسیله ارتباطی انجام شده است. این وسیله همچنین برای انتقال غیر قانونی انسان‌ها^۲، حمل کالاهای تبلیغی و به‌طور مکرر حمل وسایل خصوصی استفاده شده است^۳. به همین دلیل، کمیسیون حقوق بین‌الملل

۱. برای مثال، دعوی یک نفر از اتباع ایالات متحده که تحت پوشش مأموریت دیپلماتیک اسلحه دستی حمل می‌کرد، نگاه کنید به: سالنامه ILC، ۱۹۸۰، ج اول، ص ۲۵۹.
۲. برای مثال، اخراج سه دبیر سفارت مصر در رم توسط دولت ایتالیا به دلیل استفاده از کیسه دیپلماتیک برای انتقال یک تبعه اسرائیل از رم به قاهره از اسرائیل، دعوی Marchal Louk، در سال ۱۹۶۴ نگاه کنید به: مجله عمومی حقوق بین‌الملل عمومی، فرانسه، ۱۹۶۵، ص ۴۷۰ - ۴۷۱ و همچنین دعوی آقای Diko، یکی از مخالفان دولت نیجریه و وزیر در رژیم گذشته، که به لندن تبعید شده بود. و در سال ۱۹۸۶ توسط اعضای مأموریت دیپلماتیک نیجریه به لندن دستگیر و از طریق کیسه دیپلماتیک با آرم دیپلماتیک ربوده شد. لیکن این آدم‌ربایی کشف شد. نگاه کنید به: Dembinski، همان، ص ۱۷۸.
۳. به‌عنوان مثال، استفاده از کیسه برای ارسال فیلم‌های فرانسوی به ایالات متحده، بدون پرداخت عوارض گمرکی، نگاه کنید به: سالنامه ILC، ۱۹۸۳، ج دوم، بخش ۱، ص ۱۲۱.

در صدد برآمد مشکل سوء استفاده از کیسه‌های دیپلماتیک را حل کند. یک پیشنهاد، گسترش رژیم کیسه کنسولی به تمام کیسه‌های دیگر بود، زیرا، خطرات ناشی از سوء استفاده از کیسه‌های کنسولی محدودتر بود. بنابراین، با توجه به این پیشنهاد در صورتی که دلایل جدی در مورد وجود اقلام غیررسمی و یا غیرقانونی در کیسه دیپلماتیک وجود دارد، می‌توان درخواست کرد که کیسه در حضور نماینده مجاز دولت فرستنده باز و در صورت امتناع این دولت، کیسه به محل مبدأ برگردانده شود.^۱ این پیشنهاد در ماده ۳۶ طرح پیش‌نویس مطرح و می‌تواند توازن میان منافع دولت فرستنده که نیاز دارد محتوی کیسه او محرمانه باقی بماند و اسناد و یا اشیاء در نظر گرفته شده برای استفاده انحصاری رسمی مورد نیاز مأموریتش را جابه‌جا کند، و نیاز دولت پذیرنده و یا دولت ترانزیت که امنیت در قلمرو او برقرار شود را ایجاد می‌کند. اما همان‌طور که اشاره شد، این پیشنهاد به دلیل آنکه یک استثنا جدی به حقوق موجود در قواعد کنوانسیون روابط دیپلماتیک ۱۹۶۱ وارد می‌کرد توسط اکثریت کشورها رد شد.

علاوه بر این، کمیسیون حقوق بین‌الملل تصمیم گرفت تا پیشنهاد دیگرش در مورد کنترل محتوی کیسه با استفاده از وسایل الکترونیکی و یا وسایل فنی از قبیل اشعه ایکس یا وسایل مشابه دیگر مطرح سازد.^۲ حامیان این ایده بر این باور بودند که کنترل در نظر گرفته شده تنها به کشف اشیاء فلزی موجود در کیسه می‌پردازد و دخالتی در ارتباطات دیپلماتیک ایجاد نمی‌کند. آنها تأکید می‌کردند که این کنترل در جهت منافع ترانزیت هواپیمایی کشوری است.^۳ اما این پیشنهاد رد شد.

۱. نماینده فرانسه به موردی اشاره دارد که کیسه دیپلماتیک فرانسه در حضور نماینده وزیر دارایی این کشور باز شده است، نگاه کنید به: همان، ۱۹۸۰، ج اول، ص ۲۴۹. کمیسیون در این مورد اشاره می‌کند که کیسه دیپلماتیک بعضی اوقات با مجوز وزارت امور خارجه دولت فرستنده و در حضور یک نماینده از مأموریت باز شده است. نگاه کنید به: همان، ۱۹۸۱، ج دوم، بخش ۱، ص ۱۸۶.

2. Nawaz M.K. 'Is a Diplomatic Bag Open to Electronic Examination?' *Indian Journal of International Law*, 1994, P 34.

۳. سالنامه کمیسیون حقوق بین‌الملل، ۱۹۸۶، ج دوم، بخش ۱، ص ۴۶. به گفته Denza بعضی مقامات خطوط هوایی در صورت امتناع یک دیپلمات یا پیک دیپلماتیک در مورد عبور توشه شخصی از اشعه ایکس، این توشه را حمل نمی‌کنند. این اقدامات پس از افزایش هواپیما ربابی‌ها شدت یافته است، نگاه کنید به: Denza، همان، ص ۲۲۰.

نتیجه‌گیری

برای سال‌ها، کمیسیون حقوق بین‌الملل پیش‌نویس‌های متعددی را در مورد پیک‌های دیپلماتیک و کیسه‌های دیپلماتیک همراه پیک و بدون همراه بررسی نمود. در نهایت، این نهاد بین‌المللی، طرح پیش‌نویس شامل ۳۲ ماده و دو طرح پروتکل اختیاری، شامل پیک و کیسه‌های دولت‌ها برای ارتباطات رسمی آنها با مأموریت‌های دیپلماتیک و کنسولی‌شان، و پیک‌ها و کیسه‌های دولت‌ها برای ارتباط رسمی آنها با سازمان‌های بین‌المللی و بالعکس و همچنین ارتباطات دو جانبه بین این مأموریت‌ها، را آماده کرد. هدف از این پروتکل‌های اختیاری گسترش قلمرو موضوع پیش‌نویس به پیک و کیسه‌های مأموریت‌های مخصوص و پیک و کیسه‌های سازمان‌های بین‌المللی بود. در طرح پیش‌نویس سعی شده، وضعیت پیک را مشابه اعضای مأموریت‌های دیپلماتیک قرار دهد و عملکرد دولت‌ها نیز این تشابه را تصدیق می‌کند. کمیسیون تلاش نمود وضعیت کیسه و مشکل سوء استفاده از این وسیله ارتباطی، به‌ویژه در مواردی که همراه پیک نیست را حل و فصل نماید، زیرا، در اکثر کشورها به دلیل کمبود منابع انسانی و مادی و به دلایل اقتصادی، این نوع از کیسه نقش مهمی در ارتباطات دیپلماتیک ایفا می‌کند.

به نظر می‌رسد طرح پیش‌نویس در صدد است تا تعادل منطقی بین ضرورت‌های محرمانه بودن محتوی کیسه دولت فرستنده و ملزومات امنیتی دولت پذیرنده به وجود آورد. طرح اخیر، تعهدات دولت‌های ترانزیت و پذیرنده را در نظر گرفته، و به همین دلیل دامنه طرح پیش‌نویس گسترش بیشتری پیدا کرده است. بنابراین، طرح اخیر می‌تواند به توسعه مترقی حقوق دیپلماتیک با الزامی نمودن قواعدی که قبلاً در عرف و رویه کشورها وجود داشته، کمک کند. این طرح مکمل کنوانسیون‌های چهارگانه حقوق دیپلماتیک بوده و تأکیدات مختلف کشورها در این زمینه را مورد توجه قرار داده است. لیکن علی‌رغم تلاش‌های کمیسیون حقوق بین‌الملل به نظر می‌رسد طرح پیش‌نویس با برخی از نقائص روبه‌رو است که باید برای آنها چاره‌ای اندیشیده شود. این طرح حاوی مقرراتی برای حفظ مصونیت در موارد قطع روابط و یا درگیری‌های مسلحانه نیست. علاوه بر این مشکل تعیین ابعاد حداکثری کیسه هنوز هم وجود دارد و راه‌های مؤثر برای جلوگیری از سوء استفاده از کیسه‌های دیپلماتیک ارائه نشده است. این طرح همچنین راهکارهایی را برای

حل و فصل اختلافات ناشی از تفسیر و یا اجرای خود پیش‌بینی ننموده است. با این حال، در خاتمه باید اشاره کنیم که علی‌رغم تمایل دولت‌ها به توسعه روابط و مبارزه با هرگونه سوء استفاده احتمالی از پیک و کیسه‌های دیپلماتیک، عدم توافق در برخی زمینه‌ها و تضاد منافع تاکنون مانع از رسیدن به یک توافق بین‌المللی در زمینه پیک و کیسه دیپلماتیک شده و این بخش از آزادی ارتباطات رسمی مأموریت‌های دیپلماتیک هنوز هم با ابهاماتی روبه‌رو است.

فهرست منابع

الف) فارسی

۱. بختیاری اصل، فریبرز؛ پیک و بسته سیاسی در حقوق دیپلماتیک و کنسولی، فصلنامه سیاست خارجی، سال ششم، بهار ۱۳۷۱، ش ۱، ص ۱۱۵-۱۶۳.
۲. توسلی نایینی، منوچهر؛ مصونیت‌های شغلی در حقوق ایران، حقوق اساسی، زمستان ۱۳۸۵ - ش ۶ و ۷، ص ۹۱-۱۰۸.
۳. توسلی نایینی، منوچهر و قریشی، امیر همایون؛ «وضعیت حقوقی پیک و کیسه دیپلماتیک در حقوق بین‌الملل»، دوره ۲۴، پاییز ۱۳۸۹، ش ۳، ص ۷۷۷-۷۹۸.
۴. توسلی نایینی، منوچهر؛ بررسی تطبیقی مصونیت‌ها و مزایای دیپلماتیک و کنسولی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد حقوق بین‌الملل، دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۷۰.
۵. خالوزاده سعید؛ حقوق دیپلماتیک و کنسولی، تهران، سمت، ۱۳۹۱.
۶. ذوالعین، پرویز؛ حقوق دیپلماتیک، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، تهران، ۱۳۷۹، چ اول.
۷. معین‌زاده، عباس؛ حقوق دیپلماتیک نوین، تهران، مؤسسه چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه، ۱۳۷۲.
۸. میر محمدی، سید مصطفی؛ سوء استفاده از مصونیت‌های دیپلماتیک و ضمانت اجرای آن در حقوق بین‌الملل، نامه مفید، بهمن ۱۳۸۱، ش ۳۳، ص ۱۳۳ تا ۱۶۵.
۹. معصومی، محمد علی؛ تشریفات دیپلماتیک، در سایه: <http://www.tashrifatdiplomatic.blogfa.com/post-52.aspx> (بهمن ۱۳۹۳).
۱۰. طاهری شمیرانی، صفت‌الله؛ حقوق دیپلماتیک در عمل، مندرج در: وب سایت مؤسسه حقوق بین‌الملل پارس www.internationallaw.ir، ۱۳۸۵، (آخرین بازدید ۱/۱۳۹۳/۹).
۱۱. صدر، جواد؛ حقوق دیپلماتیک و کنسولی، چ سوم، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۴.

ب) لاتین

12. D'Aspremont Jean , Diplomatic Courier and Bag (unedited version) Published in R. Wolfrum (ed.) Max Planck Encyclopedia of International Law, OUP, 2009, p. 1.
13. Dauchy. J « Travaux de la commission juridique de l'Assemblée générale », 45ème session, AFDI, 1990, p 583
14. Dembinski, Ludwik, The modern Law of diplomacy, Martinus, Nijhoff, Netherlands, 1988, p 178.
15. Dreyfus (s) , *droit des relations internationales* , Cujas, 1987, 3 ed , p 175.
16. Hardy Michaël, Modern diplomatic Law, Manchester University press 1968, pp 1-20.
17. McClanahan, V, Grant, *Diplomatic immunity*, New York, St Martin's press, 1989, p 64.
18. Nahlik S.E, Development of Diplomatic Law, Accadémie de Droit International (ADI), Recueil des cours, 1990, Tome III , p 291.
19. Nawaz M.K, "Is a Diplomatic Bag Open to Electronic Examination?" Indian Journal of International Law, 1994, p 340.
20. Rousseau, C, *droit international public*, SIREY, Tome IV 1980, pp 92-185.
21. Won- Mog Cho, diplomatic and consular law in the internet age, Singapore Year Book of International Law, SYBIL , 10, 2006, pp117-132.